

Beharangozó

A média-értéklánc szerzői jogi vonatkozásai című tanulmányhoz

SARKADY ILDIKÓ* – GRAD-GYENGE ANIKÓ**

Az *In Medias Res* című fiatal, médiaszabályozási tárgyú szakmai folyóirat először próbálkozik azzal, hogy a lap második, őszi számában előzetest, beharangozót tesz közzé egy olyan kötetről, amely a közeljövőben jelenik meg. Ami miatt örömmel teszünk eleget a hagyományokkal szakító előzetes írás elkészítésének, az éppen annak szokatlansága. Nem szeretnénk a 'szédelő feldicsérés', vagy a 'reklámszédelés'¹ hibájába esni, ezért a tanulmány egy részletével adunk ízelítőt írásunkból.

Átfogó tanulmányunk témája a média(jog) és a szerzői jog határterületeivel kapcsolatos felvetések és megoldások értelmezése, bemutatása, szűkebb értelemben pedig a média-értéklánc szerzői jogi vonatkozásainak ismertetése.

A tanulmány történeti kontextusban vizsgálja a közös eredetet, az egymást érintő, egymáshoz kapcsolódó vagy adott esetben egymást átfedő, kiegészítő jogintézmények kialakulását és formálódását. Ennek keretében az írás elemzi a két jogterület létrejöttének egymással összefüggő állomásait egészen a jelenleg hatályos szabályozásig, kitekintve a nemzetközi és uniós jogfejlődés eredményeire és azoknak a nemzeti jogra gyakorolt hatásaira is.

A beharangozóval nem előre kívánjuk dicsérni a portékát, hanem érdeklődésüket szeretnénk felkelteni a készülő kötet iránt. Olvassák szakmai megelégedésükre és élvezettel a várhatóan hamarosan megjelenő írásunkat!

Az audiovizuális médiaszolgáltatás tartalmáról általában

Az audiovizuális médiaszolgáltatás tartalma a műsor (az Mttv.² 203. § 44. pontja alapján: műsorszámok megszerkesztett és nyilvánosan, folyamatosan közzétett sorozata), amelynek egyes elemeit (a műsorszámokat) jórészt – védelem alatt álló – szerzői művek vagy szomszédos jogi

* Tanácsadó (Media Content), a Szerzői Jogi Szakértő Testület (SZJSZT) elnökségi tagja. E-mail: sarkadydr@mediajog.hu.

** Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi és Római Jogi Tanszék, tanszékvezető-helyettes egyetemi docens. E-mail: grad-gyenge.aniko@kre.hu.

¹ Szédelő feldicsérés, reklámszédelés a tisztességtelen verseny azon fajtája, amelynél az iparos vagy a kereskedő az üzleti élet körében magára, üzletére vagy árucikkeire, jobb tudomása ellenére, valótlan vagy megtévesztő adatot vagy kifejezést használ abból a célból, hogy ez által árucikkeinek kelendőségét előmozdítsa – a tisztességtelen versenyről szóló 1923. évi V. törvény alapján.

² A médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény.

teljesítmények alkotják. Műsorszámnak az Mttv. a hangok, illetőleg hangos vagy néma mozgóképek sorozatát tekinti, mely egy médiaszolgáltató által kialakított műsorrendben vagy műsor kínálatban önálló egységet alkot, és amelynek formája és tartalma a rádiós vagy televíziós médiaszolgáltatáshoz hasonlítható. Ebből fakadóan a műsorban megjelenő szerzői mű abban az esetben tekinthető műsorszámnak, ha az Mttv. szerinti kritériumoknak megfelel. Ebből logikusan következik, hogy nem minden, a műsorban megjelenő szerzői mű tekinthető önálló műsorszámnak, de minden, a műsorban megjelenő szerzői mű mindenképp részét képezi valamely műsorszámnak is. Ez azért fontos, hogy láthatóvá váljon: a szerzői mű – általában szerkesztői jellegű – többletteljesítmény során válik műsorszámmá vagy a műsorszám részévé.

Figyelemmel arra, hogy a fentiek szerint nem lehet egyenlőséget tenni a két jogterület fogalmai közé, az alábbiak könnyebb megértése érdekében – kizárólag szerzői jogi vonatkozásokban – itt bevezetjük a műsorelem³ fogalmát, amelyet minden szerzői jogi védelem alatt álló szerzői műre vagy kapcsolódó jogi teljesítményre alkalmazunk, amely a műsor részét képezi, függetlenül attól, hogy önálló műsorszámnak tekinthető-e, vagy sem.

A műsorelem lehet olyan szerzői mű, amelyet kifejezetten a médiaszolgáltatás céljára készítettek (tipikusan ilyenek a tévéfilmek, rádiós hangjátékok, egyes reklámozás céljára készült művek, ezek az adott esetben önálló műsorszámok is), illetve olyan szerzői mű is, amely a médiaszolgáltatáson kívül született, viszont alkalmas arra, hogy abban felhasználják (ilyenek jellemzően a filmalkotások, zeneművek, műsorszámokban bemutatott képzőművészeti alkotások).

Lehet műsorelem kapcsolódó jogi teljesítmény is (a fogalomról részletesen később), azaz előadóművészi, hangfelvétel-előállítói, film-előállítói teljesítmény, rádió- vagy televízió-szervezet teljesítménye, vagy ritkábban adatbázis-előállítói teljesítmény. Fontos itt hangsúlyozni, hogy a műsorelemek többféle teljesítményt is egyesíthetnek: ilyenkor az oltalmak párhuzamosan állhatnak fenn. Természetesen a kapcsolódó jogi teljesítmények is készülhetnek kifejezetten a médiaszolgáltatás céljára, és lehetnek korábban készült teljesítmények is.

Figyelemmel arra, hogy az előbbiek szerint a médiaszolgáltató igen sok esetben nem maga hozza létre azt a – médiaszolgáltatási szempontból legalábbis – ‘nyersanyagot’, amelyből a műsor készül, ezért kulcsfontosságú annak az áttekintése, hogy egyáltalán melyek is a védelem alatt álló műsorelemek (amelyekkel kapcsolatban a médiaszolgáltatónak a felhasználási jogokat meg kell szereznie, vagy maga rendelkezik szerzői joggal).

E fejezetben azt mutatjuk be, hogy milyen feltételekkel tekinthető egy leendő műsorelem szerzői műnek, illetve kapcsolódó jogi teljesítménynek, illetve melyek azok az új műsортípusok, amelyek vonatkozásában a védelem fennállása kérdéses lehet. Ez egyrészt a jogok keletkezése és megszerzése szempontjából, másrészt viszont a jogszerzéssel kapcsolatos költségelem szempontjából releváns kérdés. Azonban már itt előre lehet bocsátani azt a megfigyelést, hogy a médiaszolgáltatás piaci értéke szempontjából egyáltalán nem biztos, hogy az a tartalom nem bír értékkel, amely nem áll szerzői jogi védelem alatt. Ugyanakkor hangsúlyozni szükséges, hogy a médiaszolgáltató által előállított program mint szomszédos jogi teljesítmény mindenképpen értéket képvisel.

³ A fogalmat a Szerzői Jogi Szakértő Testület is alkalmazta többek között az ún. Cappuccino-ügyben. L. SZJSZT 26/2000 – Rádiós műsorformátum és szerzői jogi védelme.

1. Szerzői művek mint műsorelemek

A hatályos szerzői jogi rendben ahhoz, hogy egy szellemi alkotás szerzői jog által védettnek minősüljön, két pozitív és konjunktív feltételnek kell megfelelnie. Ezek hiánya nem feltétlenül jelent teljesen védelem nélküli állapotot, ugyanis azt nem zárja ki a törvény, hogy ezek az alkotások más jogterület eszközei által védettek legyenek. Ha több oltalmi forma feltételeinek is megfelel a vizsgált szellemi alkotás, akkor pedig akár több oltalmi forma is védheti.

A szerzői jogi védelem elsődleges feltétele, hogy az alkotás az irodalom, a tudomány vagy a művészet területére essen. Ezt a kategóriát tágan értjük: az Szjt.⁴ nem definiálja, hogy mit kell irodalom, tudomány, művészet alatt érteni, ez a mindenkori irodalom, tudomány és művészet saját feladata. A törvény csak egy példálódzó felsorolást tartalmaz arra vonatkozóan, hogy mit tekintünk úgy, hogy az az irodalom, a tudomány vagy a művészet területére tartozik (vagyis szerzői jog védheti).

A hatályos Szjt. 1. §-ában szereplő lista példálódzó jellege lehetőséget ad arra, hogy a bírói és a szakértői gyakorlat továbbfejlessze azt úgy, hogy az újonnan létrejövő műtípusok folyamatosan bekerülhessenek a védelem alá akár törvénymódosítás nélkül is. Az SZJSZT gyakorlata ebből a szempontból rendkívül szerzteágazó. A Testület szerzői jogi védelemre alkalmasnak tekintette egy – még a régi Szjt. alapján vizsgált esetben – a bohóctréfát.⁵ A lézer fényjáték esetében továbbá az SZJSZT kimondta, hogy az szerzői jogi oltalom alatt álló vizuális művészeti alkotás lehet, amelyben a technikai háttér is a mű része, így a fényjáték szerzőjének minősül a zeneszerző, a koreográfus, a fényjáték alkotója és a szoftver szerzője is.⁶

Témánk szempontjából kiemelkedő jelentőségű, hogy az SZJSZT álláspontja szerint szerzői jogi védelem illetheti a weboldalt is, mivel az abban megjelenő grafikák, színvilág, a honlap mérete, formátuma, a feliratok, képek elrendezése egyéni, eredeti jellegű lehet. A honlapok tartalmazhatnak irodalmi műveket és szoftvereket is, amelyek szintén védelem alatt álló, a honlaptól függetlenül is védelem alatt álló szerzői alkotások.⁷ Vagyis nem csupán a honlap egésze, de az abban megjelenő egyes részek is állhatnak önálló szerzői jogi védelem alatt.

Az SZJSZT több ügyben is érintette azt a kérdést,⁸ hogy mi minősül multimédia műnek, ugyanakkor ennek egzaktt megfogalmazására mindeddig nem került sor. Mindenesetre annyit meg lehet itt jegyezni, hogy a multimédia művek körébe tartozhatnak az olyan DVD-k, amelyek például egy filmalkotás mellett ahhoz kapcsolódóan szerkesztett formában egyéb információkat, műrészeteket, riportokat, zenei felvételeket is tartalmaznak. Ennek azonban ma már csak annyi jelentősége van, hogy az ilyen alkotások egyben is állhatnak védelem alatt, nem csak az egyes elemeik.

⁴ A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény.

⁵ SZJSZT 7/1973 – Bohóctréfák szerzői jogi oltalma.

⁶ SZJSZT 31/2005 – Az átdolgozás szintjét el nem érő inspiráció színpadli lézerprodukción esetén.

⁷ SZJSZT 3/2005 – Internetes portál (weboldal) szerzői jogi védelme.

⁸ SZJSZT 36/2007/1 – Szakirodalmi mű közzététele és felhasználása az internet útján; SZJSZT 15/2008 Felhasználási engedély szerzése filmben felhasznált zeneműnek a filmmel együtt DVD-n; SZJSZT 01/2009/1 – A zene-művekre és zeneműszövegekre fennálló kizárólagos többszörözési és terjesztési jog gyakorlása, különös tekintettel az Szjt. 19. §-ára.

A szerzői jogi védelem kizárólagos feltétele, hogy az alkotásnak a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jelleggel kell rendelkeznie. A szerzői jogi védelem a törvény szerint olyan alkotásra áll fenn, amely szerzőjének önálló, egyéni szellemi terméke. A törvény általános meghatározása egészen az 1921-es szabályozás⁹ alapján kialakult bírói gyakorlatig nyúlik vissza. A Kúria ítélete szerint „[a] szerzői jogi védelem szempontjából csak azok a művek jöhetnek tekintetbe, amelyek alkotóik egyéniségének bizonyos sajátosságát viselik magukon.”¹⁰ Az ítélet – a szellemi alkotások egymással összefüggő rendszere és a szellemi teljesítményekkel kapcsolatos joggyakorlat vélhető kiforratlansága miatt –, az alkotás egyéni, eredeti jellege mellett megemlíti az ‘újszerűség bélyegét’ is, mint a szerzői jogi oltalom követelményét: „Ismert adatoknak, meglévő anyagnak feldolgozása is védelem alatt álló mű, ha ebben önálló, egyéni tevékenység nyilvánul meg, és az újszerűség bélyegét viseli magán.” A régi Szjt. előtti bírói gyakorlat átvételét igazolja egy másik, még 1955-ben született ügyben kifejezésre jutott örökérvényű álláspont is, miszerint „A szerzői jogi védelem szempontjából közömbös az, hogy a műnek mennyiben van irodalmi vagy művészeti értéke.”¹¹ Ugyanez a bírói álláspont ugyanakkor a szerzői mű minimális mércéjét a „használhatóság” fogalmában határozta meg: „A használható szerzői mű gyengébb minősége csak a szerzői jogdíj mérvére lehet befolyással.”

Fontos, hogy a szellemi tevékenység azé a személyé legyen, akit szerzőnek tekintünk, és nem másé: ha más a mű tényleges alkotója, az csak az ő javára keletkeztethet szerzői jogi védelmet. Az, aki a televízió-műsornak csak az ötletét adja, vagy az anyagi támogatást biztosítja a létrejöttéhez, nem minősül szerzőnek. (Ez nem zárja ki a kapcsolódó jogi jogosultságát.)¹² A régi Szjt. is az alkotás érzékelhető eredményét, de nem az alkotás folyamatának minden mozzanatát védte. A régi Szjt. és az annak nyomán kialakult gyakorlat megerősítette azt a BUE¹³ alapján már korábban is alkalmazott elvet, miszerint egy szerzői mű ötlete önmagában nem részesül védelemben. Az „alkotás” és a „mű” kifejezések egyrészt a szellemi teljesítményre, másrészt a befejezett cselekményre, annak eredményére utalnak. A szerzői jogi produktumot elindító ötletet – ennek megfelelően – a jog már akkor sem értékelte önálló védelemre méltónak. A Legfelsőbb Bíróság egy filmnovella társszerzőségének megállapítására irányuló perben megállapította: „[e]gyedül a gondolat, az ötlet szerzői jogi védelemre nem tarthat igényt, mert csak a formába öntött gondolat az, amely oltalomban részesül, ha egyéni és eredeti.”¹⁴ A bíróság annak az esetnek kapcsán, miszerint a „Halálmadár” című dal a „Fönix éjszakája” című dal létrejöttéhez az ötletet szolgáltatta, megállapította, hogy „[a] téma, a gondolat fölvetése nem jelenti a mű megalkotását, nem alapozza meg a szerzői jogot.”¹⁵

A szellemi tevékenység követelménye azt jelenti, hogy nem lehet az alkotás teljesen mechanikus, körülmények, szabályok által determinált: csak abban az esetben keletkezik szerzői jogi oltalom, ha az eredmény létrehozásában van mozgásteret, a megoldási, kivitelezési, megfogalma-

⁹ A szerzői jogról szóló 1921. évi LIV. törvény.

¹⁰ Kúria, P.I.3581/1934.

¹¹ Áf.II.20 954.

¹² SZJSZT 41/2004 – Azonos ötlet megjelenése különböző alkotásokban.

¹³ Az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-ei Berni Egyezmény (a továbbiakban: BUE).

¹⁴ Legf. Bír. Pf. III.20107/1970.

¹⁵ Legf. Bír. Pf. IV.21 060/1984.

zási lehetőségek között van választási lehetősége az alkotónak. Az egyéniség követelménye a szerzői jogi védelem eredője: ennek alapján a műnek hordoznia kell a szerző személyiségének lenyomatát. Az eredeti jelleg kritériuma pedig azt a követelményt állítja, hogy nem lehet a mű egy másik alkotás másolata, szolgai utánpótlása.

Az egyéni, eredeti jelleg fennállásának vizsgálatánál – adott esetben – műfajonként más és más mércét kell alkalmazni, hiszen a védelem fennállásának megítélése igazodik a mű tartalmának és műfajának sajátosságaihoz. „A szerzői mű fogalomnak reális és objektív alapon kell nyugodnia, ami nem lehet sem több, sem kevesebb, mint a saját szellemi alkotás ténye.”¹⁶

A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől, vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől. Vagyis a szerzői mű terjedelme csak annyiban szempont, hogy az adott méret alkalmas-e a szerző egyéni, eredeti szellemi tevékenységének tükrözésére. Szerzői mű lehet egy reklámspot is, vagy egy film trailere, de akár egy több órás film is. Az általános feltételek teljesítése esetén egy Oscar-díjas film mint filmalkotás ugyanúgy védett, mint egy olyan alkotás, amely esetleg művészileg kevésbé minősül értékesnek. Nem számít az sem a védelem fennállása szempontjából, hogy a mű milyen művészeti stílusban született: a korszak modern irányzatainak megfelelő-e, vagy valamely korábbi művészeti irányzatba illik. Végül nem tekinthető a védelem feltételének az sem, hogy az adott mű jó, vagy gyenge alkotás-e. Ehhez hozzá lehet tenni, hogy a védelemből nincsenek kizárva a funkcionalitással bíró alkotások sem, tehát attól függetlenül, hogy az alkotás hasznosítható-e valamilyen gyakorlati célra, ha egyébként teljesíti a védelem feltételeit, állhat szerzői jogi védelem alatt. Mindegyik alkotás ugyanolyan erősségű, tartalmú szerzői jogi védelem alatt áll.

Témánk szempontjából különösen fontos a filmalkotással mint olyan műtípussal foglalkozni, amely tipikus műsorelem és amelyre vonatkozóan az Sztj. több szempontból is sajátos, az általános szabályoktól eltérő rendelkezéseket ad. Ennek az oka elsősorban az, hogy a filmalkotások és más audiovizuális művek jellemzően ipari viszonyok között születnek, így szabályai is ehhez a környezethez igazodnak. Tehát az Sztj. 1. §-a a szerzői művek példálódzó listájában említi a filmalkotásokat és más audiovizuális műveket. Emellett a külön, rájuk vonatkozó (IX.) fejezetben definiálja is a filmalkotást: olyan mű, amelyet meghatározott sorrendbe állított mozgóképek hang nélküli vagy hanggal összekapcsolt sorozatával fejeznek ki, függetlenül attól, hogy azt milyen hordozón rögzítették. A példálódzó felsorolás szerint ilyen különösen a film-színházi vetítésre készült játékfilm, a televíziós film, a reklám- és a dokumentumfilm, valamint az animációs és az ismeretterjesztő film [64. § (1) bekezdés].

A filmalkotás Sztj.-beli fogalmát szükséges összeolvasni az Mttv. és a Filmtörvény¹⁷ vonatkozó fogalmával is (előbbi a 203. § 11., utóbbi a 2. § 2. pontjában). Alapvetően abból kell kiindulni, hogy e törvények alapján ugyanazt kell filmalkotás alatt érteni, mint amit az Sztj. ilyenek tekint. Ugyanakkor azonban vannak olyan alkotások, amelyeket az Sztj. szerint filmalkotásnak kell tekinteni, de ezen törvények alapján mégsem tartoznak ebbe a körbe, a szabályozás eltérő céljai miatt. Az Mttv. 203. §-ának 11. pontja szerint filmalkotás a szerzői jogról szóló törvény szerinti filmalkotás, ilyen különösen a játékfilm, a televíziós film, a televíziós film-

¹⁶ SZJSZT 01/2005 – Azonos, illetve hasonló ötlet alapján egymástól függetlenül készült grafikai alkotások tárgyában adott szakvélemény.

¹⁷ A mozgóképről szóló 2004. évi II. törvény.

sorozat, az animációs film és a dokumentumfilm. Nem tartozik azonban ide a hír- és politikai tájékoztató műsorszám, az aktuális- és szolgáltató magazin műsorszám, a sportműsorszám vagy egyéb esemény közvetítését tartalmazó műsorszám, a játék- és vetélkedő műsorszám és a kereskedelmi közlemények. A kivételek oka az, hogy az egyes médiaszolgáltatók vonatkozásában irányadó előírások alapján ez utóbbiak médiajogi szabályozási és/vagy támogatási szempontból ne legyenek filmalkotásoknak tekinthetők. Az, hogy más az Szjt. és az Mttv. filmalkotás-fogalma, jelentőséggel bír aszerint, hogy mely műsorszámokban megengedett a termékmegjelenítés,¹⁸ hogy az adott műsorszám milyen gyakran szakítható meg reklámmal,¹⁹ hogy mely műsorszámot kell a hallásszerűtek számára hozzáférhetővé tenni,²⁰ és hogy a lineáris médiaszolgáltató számára előírt támogatási kötelezettség mely alkotások támogatásával teljesíthető.²¹

A lineáris médiaszolgáltatókra vonatkozó, magyar mű szolgáltatási kötelezettség²² szempontjából is van jelentősége annak, hogy mi minősül filmalkotásnak. Itt összekapcsolódik az Mttv. a Filmtörvény definíciójával is, ugyanis az Mttv. szerinti filmalkotások közül csak az minősül magyar műnek, amelyet a Filmtörvény magyar műnek minősít. Ez a meghatározás pedig beemeli a mediaszabályozásba a Filmtörvény filmalkotás-fogalmát is, hiszen a Filmtörvény csak olyan műveket minősít magyarnak, amelyek a saját filmalkotás-definíciója szerint filmalkotások. (A Filmtörvény a filmgyártás, illetve a filmterjesztés állami támogatásának szabályait határozza meg. Ilyen támogatásokban azonban pl. a gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól szóló törvény hatálya alá tartozó reklámfilmeket nem kívánta részesíteni, ezért ezek a Filmtörvény alkalmazása során nem tekintendők filmalkotásnak.) Mindenesetre azt fontos hangsúlyozni, hogy az eltérő fogalomhasználat nem befolyásolja a szerzői jogi védelem fennállásának kérdését, illetve a szerzői jogi szempontból filmalkotásnak minősítést.

A külön nevesített műtípusok között meg kell említeni a gyűjteményes műnek minősülő adatbázist is. Adatbázis az Szjt. 60/A. § (1) bekezdése alapján önálló művek, adatok vagy egyéb tartalmi elemek valamely rendszer vagy módszer szerint elrendezett gyűjteménye, amelynek tartalmi elemeihez – számítástechnikai eszközökkel vagy bármely más módon – egyedileg hozzá lehet férni. Mindazonáltal nem minden, a törvényi definíciónak megfelelő adatbázis áll szerzői jogi védelem alatt, hanem csak a gyűjteményes műnek minősülő adatbázisok: így azok, amelyek tartalmának összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése egyéni, eredeti jellegű. Ilyen adatbázis lehet az audiovizuális médiaszolgáltató napi vagy heti programja, amelynek összeállítása, elrendezése lehet egyéni, eredeti jellegű. Ennek a szerzője nem a médiaszolgáltató, hanem a médiaszolgáltatóval polgárjogi, vagy munkajogi kapcsolatban álló természetes személy (adott esetben a médiaszolgáltató munkavállalója), akinek feladatát képezi a médiaszolgáltató műsorainak adatbázisát létrehozni.

Külön meg kell itt említeni, hogy a mű (például egy film, egy műsorszám) címe a műtől elválasztva (akár mű nélkül), önállóan is védelem alatt állhat akkor, ha sajátos jelleggel bír (ez lényegében a műcímeikkel kapcsolatban is az egyéni, eredeti jelleg kritériumát jelenti). Az

¹⁸ Mttv. 30. § (2) bekezdés *a*) pont.

¹⁹ Mttv. 34. § (2) bekezdés.

²⁰ Mttv. 39. § (2) bekezdés *b*) pont.

²¹ Mttv. 136. § (8) bekezdés.

²² Mttv. 20. § (1) bekezdés *b*) pont.

SZJSZT kialakított egy általános elvet is a művek címének védelmével kapcsolatban: eszerint minél speciálisabb egy cím az azonos műfajú művek címeivel összehasonlítva, annál nagyobb esélye van annak, hogy oltalomban fog részesülni. Nem az a lényeges tehát a védelem fennállása szempontjából, hogy a 'fogyasztók' egy műcímet hozzákapcsoltak-e már egy konkrét műhöz. Egy pop zenei szám esetében az „Ezüst Gitár” cím nem minősült sajátos címnek,²³ miközben a „Szomorú Vasárnap” sajátos és ilyen módon védett címnek minősült,²⁴ és a „Matrix – Újratöltve” cím egy mozifilm esetében ugyanígy.²⁵ Az SZJSZT legújabb gyakorlata alapján a „Csiribiri”²⁶ nem minősült sajátos címnek, ugyanakkor az „Egy boltkóros naplója” cím igen.²⁷

Az Sztj.1. §-beli példaládó listában nem szerepel a reklámozás céljára létrejött mű²⁸ mint funkcionális alkotás, de az egyes műfajokra vonatkozó külön rendelkezések között megjelenik. A reklámozás céljára létrejött mű sajátos, ugyanis nem egy elkülönült műtípusról van szó, hanem olyan alkotásról, amely lehet akár például filmalkotás, más audiovizuális alkotás, grafikai alkotás, amelyet kifejezetten a reklámozás céljára hoznak létre. A rá vonatkozó speciális szabályok is a célra rendelt felhasználásához köthetők, egyebekben ezek a művek ugyanúgy használhatók fel, mint bármely más alkotás.

A sajátosságok legfőbb oka a felhasználás általánostól eltérő voltában jelentkezik. Az általánostól való eltérés az, hogy a reklám céljára megrendelt mű – ahogy elnevezéséből is következik – kifejezetten és csakis (gazdasági, politikai) reklámban használható fel; minden reklám céljára megrendelt mű gazdasági döntés eredménye, a megrendelő igényei szerint létrejött funkcionális alkotás. További sajátosság, hogy a szerzői jogi értelemben vett felhasználó a Grtv.²⁹ *terminus technicus*a szerint részben a reklámszolgáltató, aki önálló gazdasági tevékenysége körében a reklámot megalkotja, létrehozza, illetve ezzel összefüggésben egyéb szolgáltatást nyújt, részben pedig a reklám közlétevéője, amennyiben a felhasználás során szerzői jogilag releváns cselekményt végez.³⁰

²³ SZJSZT 8/1986 – A mű „nem sajátos” címe.

²⁴ BH1986. 14.

²⁵ SZJSZT 13/2003 – Játékfilm lényeges elemeinek jogosulatlan felhasználása reklámfilmben.

²⁶ SZJSZT 22/2010 – Cím szerzői jogi védelme.

²⁷ SZJSZT 21/2009 – Cím szerzői jogi védelme.

²⁸ Sztj. 63. §

²⁹ A gazdasági reklámtevékenységről szóló 1997. évi LVIII. törvény.

³⁰ A rádió- és televízió szervezetek, illetőleg az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló 2001. évi CVIII. törvény (a továbbiakban: Ekertv.) értelmében vett tartalomszolgáltatók – az Sztj. 26. §-a értelmében – szerzői jogi felhasználást, nyilvánosság-hoz közvetítést végeznek. Az audiovizuális médiaszolgáltatásban felhasznált reklámok esetében a reklám közlétevéője, nevezetesen a rádió, a televízió és a tartalomszolgáltató közvetlenül szerzői jogi felhasználónak minősül, amely a jogokat egyenesen a szerzőtől szerzi meg. Ez akkor is így van, ha a közbeiktatott reklámügynökség mint reklámszolgáltató jogosultsága arra is kiterjed, hogy a megrendelő reklámozó javára, annak nevében a reklám közlétevéőre vonatkozó szerződést/szerződéseket is megkötse. (L. bővebben: SZJSZT 29/2006 – Reklámcélna készített művekre fennálló szerzői vagyoni jogok átruházása, illetve ilyen művekre adott felhasználási szerződések.) Tekintettel a reklámcélnú művek speciális felhasználási módjára, az Sztj. speciális joggyakorlási szabályokat állapít meg, különös tekintettel a jogkezelés módjára. Ezt a kérdéskört a teljes tanulmányunkban részletesen ismertetjük.

Bár a védelem általános feltételeinek rendszerint megfelelnek, valamilyen egyéb okból kifolyólag a törvény egyes alkotásokat kifejezetten kivesz a szerzői jogi védelem alól annak érdekében, hogy ezek az alkotások szabadon hozzáférhetők legyenek. Az alkotások védelmének azon kritériumából, hogy a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jelleggel kell bírniuk, következik az, hogy az egyszerű tények, napi hírek (például az Országgyűlés megalakulása, egy színházi bemutató időpontja és a darabban szereplő színészek neve) nem állnak szerzői jogi védelem alatt. Ez természetesen csak a tényekre vonatkozik. Ha az újságíró ezeket a tényeket önálló értékelésre, a saját véleményének kifejtésére használja fel (például, hogy mi következik az adott választásokon létrejött parlamenti arányokból, vagy hogy hogyan sikerült a bemutató előadás), azt már illetheti szerzői jogi védelem, de az is igaz, hogy a sajtón belül az aktuális közleményekre nézve szabad az átvétel.³¹

Valamely ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet nem lehet tárgya a szerzői jogi védelemnek. Az ötletek (például egy TV-műsor ötlete) általában még nem bírnak olyan kidolgozottsággal, ami tükrözhetné a szerző egyéni, eredeti szellemi tevékenységét, és így érdemes lenne a szerzői jogi védelemre. Ez azonban nem zárja ki azt, hogy például titoktartási megállapodás vonatkozzon rájuk.

Témánk szempontjából különösen fontos a műsorformátumok védelmének kérdése. A műsorleírásra, műsorformátumra vonatkozó szerzői jogi felvetésekkel az SZJSZT több ügy kapcsán is foglalkozott.³² „A műsorformátum azonos cím alatt futó, azonos külső és műorszám-felépítési jellegzetességekkel sugárzott, eltérő tartalmú műorszámok közös vonásait jelölő, nem jogi, üzleti fogalom.”³³ (Teljes tanulmányunkban részletesen ismertetjük a Cappuccino-ügyben hozott döntés érvelését is.)

Az ítélet a konkrét ügyben – anélkül, hogy a formátum szerzői jogi védelmét kimondta volna, – a szerkesztői teljesítmény értelmezésével összetett műnek tekintette a formátum összeállított elemeinek összességét. Nem szabad ugyanakkor a Legfelsőbb Bíróság döntését félreértelmezni. Nem állapította meg, hogy a formátum védelem alatt áll – ezt nem is tehetette, de a konkrét esetben a szerkesztői teljesítmény értelmezésével összetett műnek tekintette a ‘formátum’ összeállított elemeinek összességét.

A rádiós és televíziós műsorformátum szerzői jogi megítélésével kapcsolatban – összefoglalóan – leszögezhető, hogy nincs általános, önálló műsorformátum-védelem sem a magyar, sem a külföldi szerzői jogban. Az audiovizuális médiatartalom megszületésének alkotói folyamatában csak esetenként, valamennyi körülmény ismeretében dönthető el, hogy „a műsor egymás utáni adásai egységes vonásainak összessége, (amelyet esetleg szinopszisban, forgatókönyv-

³¹ SZJSZT 19/2003 – Cikkek másolatainak engedély nélküli többszörözése és terjesztése, 28/2003 – A sajtófigyeléssel kapcsolatos szerzői és szomszédos jogi kérdések, 25/2000 – Tények, hírek a szerzői jog tükrében, 11/07 – Cikkek szerzői jogi védelme.

³² SZJSZT 09/00 – Televíziós műsorformátumok és műsorok szerzői jogi védelme, SZJSZT 26/00 – Rádiós műsorformátum és műsor szerzői jogi védelme, SZJSZT 28/00 – Televíziós műsorformátum és műsor szerzői jogi védelme, SZJSZT 24/08 – Televíziós műsor formátumának egyéni, eredeti jellege stb.

³³ SZJSZT 24/08 – Televíziós műsor formátumának egyéni, eredeti jellege.

ben rögzítenek) megfelel-e a szerzői jogi védelem követelményeinek.³⁴ Szintén egyedi megítélés tárgya lehet az adott műsorformátum elemeinek, az egyes műsorok, műsorrészletek szerzői jogi vizsgálata.

Egy mérlegelés járhat azzal az eredménnyel, hogy a forgatókönyv kidolgozottságát elérő műsorformátum mint szakirodalmi mű megfelel a szerzői jogi követelményeknek és ezáltal védelemben részesül.³⁵ A csak műsorleírást tartalmazó ‘formátum’ ugyanakkor – egyszerű kifejezőmódja és az esztétikai megformáltság hiánya miatt – önmagában nem olyan szerzői jogi teljesítmény, amely oltalomban részesülhetne; ilyenkor ugyanis a leírás célja, hogy utasításokat adjon.³⁶

A műsorformátum egyes elemei ugyanakkor a különböző epizódokban töltődnek fel olyan tartalommal, amelyek egyéni, eredeti jellegükönél fogva élvezhetnek szerzői jogi védelmet.³⁷

A műsorformátum részeit alkotó műsorszámok ennél fogva egyenként audiovizuális műnek minősülnek és szerzői jogi védelemben részesülnek.

Itt felmerül természetesen az a kérdés is, hogy az adott formátum a hatályos Ptk.³⁸ szerint nem nevesített szellemi alkotásként vagy *know-how*-ként védett lehet-e. Azt azonban hangsúlyozni kell, hogy mindkét esetben feltétele a védelemnek, hogy ne váljon bárki számára megismerhetővé a formátum. Vagyis, ha a formátumban előállított műsört sugározták, azzal az ilyen jellegű védelem lehetősége is megszűnik.³⁹ (Itt utalunk arra, hogy az új Ptk. alapján a nem nevesített szellemi alkotásként való védelem már nem lesz biztosított, a *know-how* védelme pedig az üzlettitok-védelem altípusaként kerül majd szabályozásra.⁴⁰)

Idetartozik még az is, hogy a gyűjteményes mű egészére a szerzői jog a szerkesztőt illeti anélkül, hogy a gyűjteménybe felvett egyes részek önálló szerzői jogát ez érintené. A szerkesztő olyan sajátos társszerző, aki a gyűjteménybe, adott esetben az audiovizuális műsorba a média-tartalmakat egyéni, eredeti szempontok szerint válogatja és állítja össze. A szerkesztőnek ez a tevékenysége akkor válik a szerzői jog szempontjából értékelhetővé és védetté, ha éppen e szerkesztési, válogatási és összeállító tevékenység eredményeként jön létre a műsor mint szerzői alkotás; a műsorban szereplő elemek pedig nem feltétlenül szerzői művek és élveznek szerzői jogi védelmet. A szerkesztői tevékenységnek egyéni, eredeti jellege a védelem alapfeltétele, szükséges, hogy „[az] összeállításon az alkotó szellemi tevékenységéből fakadó eredetiség jegyei felismerhetőek legyenek. Ilyen esetben a szerkesztő követelheti, hogy mint szerkesztőt művén feltűn-
tessék.”⁴¹

³⁴ id. FICSOR Mihály (szerk.): *Szerzői jog a gyakorlatban. A Szerzői Jogi Szakértő Testület véleményeinek gyűjteménye (1997–2003)*. Budapest, KJK–KERSZÖV, 2004. Bevezető megjegyzések, 97.

³⁵ SZJSZT 08/2010.

³⁶ SZJSZT 32/2010.

³⁷ SZJSZT 08/2010.

³⁸ Ptk. 86. § (3)–(4) bekezdés, 1978. évi 2. törvényerejű rendelet 4. § (1) bekezdés.

³⁹ SZJSZT 9/2000 – Televíziós műsorformátumok és műsorok szerzői jogi védelme, SZJSZT 26/2000 – Rádiós műsorformátum és műsor szerzői jogi védelme, SZJSZT 28/2000/1–2 – Televíziós műsorformátum és műsor szerzői jogi védelme, SZJSZT 24/2008 – Televíziós műsor formátumának egyéni, eredeti jellege, SZJSZT 32/2010 – Televíziós műsor alapját képező szinopszis szerzői jogi védelme.

⁴⁰ T/7971. számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről. 2:47. §.

⁴¹ Legf. Bír. Pf. III. 20 015/1977., BH1978. 376.

2. Kapcsolódó jogi teljesítmény mint műsorelem

Ahogy arra már utaltunk korábban, a műsorelem nem feltétlenül szerzői mű, de ez nem jelenti azt, hogy ne állhatna a szerzői jogihoz hasonló védelem alatt, illetve, hogy a műsorelemen a szerzői jogi védelem mellett esetleg ne állhatna fenn más tartalmú védelem is. A szerzői jogihoz hasonló védelmi formák átfogó néven a kapcsolódó jogi oltalmak. A kapcsolódó jogi oltalom közvetett tárgya kapcsolódó jogi teljesítmény, amely a jogosult személyétől függően lehet előadóművészi teljesítmény, hangfelvétel, film, rádió- vagy televízió-műsor (e négy együtt szomszédos jogi teljesítmény), illetve esetleg adatbázis.

Az előadóművészi teljesítmény jelentős arányban jelenik meg műsorelemként vagy ennek részeként. Az előadóművészi teljesítmény ugyanakkor nagyon sokféle lehet, ezek kimerítő felsorolását nem találjuk egyetlen normában sem. Jellemzően ide tartozik az énekes, hangszeres zene, tánc, színművészeti előadás, cirkuszművészeti előadás. Az előadóművészi teljesítmények esetében a szakirodalom szintén az egyéni, eredeti jelleget jelöli meg a védelem feltételeként, bár erre az Szjt.-ben – és a vonatkozó nemzetközi egyezményekben – nincs utalás. Mindenképp indokolt azonban a védelem parttalaná válásának megakadályozása, ehhez pedig 'minőségi' kritérium meghatározása szükséges. Ennek eredményeként azonban például a gyermekelőadások tipikusan nem állnak védelem alatt.

Előfordulhat azonban az (1. a tehetségkutató vetélkedőkben feltűnő előadókat), hogy egy gyermekelőadás is védelem alatt áll, ha az ilyennek tekinthető. Az SZJSZT gyakorlatában kérdésként felmerült már, hogy dokumentumfilm szereplőjének részvétele előadóművészi teljesítménynek tekinthető-e. Az SZJSZT azonban megállapította, hogy a dokumentumfilm szereplője nem egyéni, eredeti teljesítményt nyújt, hanem a dokumentumfilm jellegének megfelelően abban csupán közreműködik, ebből fakadóan sem szerzőként, sem előadóművészként nem élvezhet védelmet.⁴²

Egy friss ügyében az SZJSZT azt mondta ki, hogy a színpadi rendező teljesítménye is elsősorban a mű előadása, és csak egyes kivételes esetekben teljesítheti a szerzői műre vonatkozó kritériumokat.⁴³ Bár az Európai Bíróság egy friss, labdarúgó mérkőzések nyilvánosságához közvetítésével kapcsolatos kérdéseket vizsgáló ügyében utalt arra, hogy a sportteljesítmények a nemzeti jogalkotó hatáskörében hozott döntés alapján állhatnak védelem alatt,⁴⁴ a magyar joggyakorlat jelenleg nem ismeri el szomszédos jogi teljesítményként a sportteljesítményeket, még abban az esetben sem, ha azoknak részben van esztétikai értéke is (pl. egy művészitorna-gyakorlat vagy egy jégtánc-kűr). Itt is hangsúlyozni kell, hogy e védelem hiánya természetesen megint csak nem befolyásolja azt az üzleti értéket, amelyet egy magas színvonalú sportrendezvény közvetítése képviselhet (illetve nem érinti az egyéb oltalmi formák fennállásának lehetőségét, például a meccs elején elhangzó szignálok, himnuszok szerzői jogi védelmét).

⁴² SZJSZT 42/00 – Dokumentumfilm közreműködői mint szerzők, illetve előadóművészek.

⁴³ SZJSZT 3/2012 – Színpadi mű rendezésének szerzői jogi védelme.

⁴⁴ A C-403/08. sz. Football Association Premier League Ltd. és társai kontra QC Leisure és társai, valamint a C-429/08. Karen Murphy kontra Media Protection Services Ltd. ügyben 2011. október 4-én meghozott ítélet. (Az ítéletet még nem tették közzé a Határozatok Tárában.)

A műsorba műsorelemként gyakran kerülnek be korábban készült hangfelvételek (akár önálló zenei műsorként egy rádióműsorba, akár valamely vizuális műsorelem hangjaként). Azt, hogy mi tekinthető hangfelvételnek, annak fogalmát az Szjt. szintén nem határozza meg, de az alkalmazandó nemzetközi egyezményekben megtalálható.⁴⁵ Hangfelvétel egy előadás hanganyagának, más hangoknak, vagy egyéb hangmegjelenítéseknek a rögzítése, ide nem értve azonban a filmben vagy más audiovizuális műben történt rögzítést. A rögzítés a hangoknak, illetve azok megjelenítéseinek a megtestesítését jelenti, ahonnan azok valamely készülék segítségével érzékelhetővé, többszörözhetővé vagy közvetíthetővé tehető. Az értelmező rendelkezés kapcsán kiemelendő, hogy a hangfelvétel akkor is védelem alatt áll, ha az nem szerzői mű hangjait, hanem például – szerzői jogi védelem alatt nem álló – népdalokat, vagy madárhangokat rögzít. Viszont, ha az előadás felvétele kifejezetten az audiovizuális alkotás keretében történik (például egy képes koncertfelvétel hangsávja, vagy egy filmalkotás párbeszédei), akkor nem beszélünk hangfelvételről.

Szomszédos jogi teljesítménynek minősül a film is, ami azonban nem azonos a filmalkotással, ugyanakkor a fogalmát az Szjt. nem határozza meg. E tekintetben ismét az SZJSZT gyakorlatára lehet hagyatkozni, amely az Szjt. 64. § (3) bekezdését értelmezve mondja ki, hogy – az Szjt. rendelkezését az uniós jog, méghozzá a Bérlet irányelv⁴⁶ 2. cikkének 1. bekezdése fényében értelmezve – filmnek minősül a hanggal kísért vagy hang nélküli filmalkotás, audiovizuális mű vagy mozgókép. Az ügyben az SZJSZT kimondta, hogy azon videofelvételek is hordozhatnak filmelőállítói teljesítményt, amelyek egyéni eredeti jelleggel nem rendelkeznek, és ezért szerzői jogi védelem alá nem tartozhatnak.⁴⁷ Ebből viszont következik, hogy a szomszédos jogi teljesítményként értékelt filmelőállítói tevékenység eredménye lehet alkotásnak minősülő, de akár annak nem tekinthető mozgóképes anyag is. Így viszont filmnek minősül a meghatározott sorrendbe állított mozgóképek hang nélküli vagy hanggal összekapcsolt sorozata, függetlenül attól, hogy azt milyen hordozón rögzítették, és attól is, hogy az egyéni eredeti jelleggel rendelkezik-e.

Az Szjt. nem tartalmazza a műsor definícióját sem, hiszen a műsor sem áll feltétlenül teljes egészében szerzői jogi védelem alatt, inkább csak az egyes műsorelemek. Jogtörténeti kitekinettként szükséges itt megjegyezni, hogy a régi Szjt.⁴⁸ sem ismerte a rádiók és televíziók műsorainak önálló szerzői jogi teljesítményét, a rádiós és televíziós programok szerzői joghoz kapcsolódó ún. szomszédos jogainak intézményesített védelmét. A törvény már bizonyos védelmet nyújtott a rádió- és televízió-műsorok számára, elismerve a műsorokban felhasznált művekhez kapcsolódó önálló szerzői jogi teljesítményt, amelyet akkor még a gyakorlatban lényegében a

⁴⁵ A Szellemi Tulajdon Világszervezetének az Előadásokról és Hangfelvételekről szóló, 1996. december 20-án Genfben aláírt Szerződése (Magyarországon kihirdette a 2004. évi XLIX. törvény) 2. cikk; Az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók és a műsorsugárzó szervezetek védelméről szóló, 1961. október 26-án aláírt Római Egyezmény (Magyarországon kihirdette az 1998. évi XLIV. törvény), 3. cikk.

⁴⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 2006/115/EK irányelve (2006. december 12.) a bérleti jogról és a használati jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joghoz kapcsolódó egyes jogokról.

⁴⁷ SZJSZT 8/2002 – Videofelvétel szerzői jogi védelme; filmelőállítói jogok.

⁴⁸ A szerzői jogról szóló 1969. évi III. törvény.

szerkesztői feladatokkal⁴⁹ azonosítottak. (Teljes tanulmányunkban részletesen ismertetjük ennek a kérdéskörnek a korábbi szabályozáson alapuló joggyakorlatát.)

A hatályos jogban alkalmazott fogalom tartalma vonatkozásában ugyanakkor itt nem kell eljutni a nemzetközi egyezményekig, hiszen az Mttv. ad műsordefiniációt. A műsorral kapcsolatos teljesítmény pedig, amelyre vonatkozóan a rádió- vagy televízió-szervezetet a szomszédos jogi védelem megilleti, a műsor szerkesztésére és közzétételére irányuló tevékenység. Ez az oltalom elsősorban nem a konkrét műsorszám szerkesztése (például a kameraállások, vágások összeállítása – ezek a teljesítmények akár szerzői jogot is keletkeztethetnek), hanem a teljes műsor létrehozatala, a műsorfolyam összeállítása, kiválogatása, finanszírozása teljesítményét értékeli. Itt kell tenni azt a kiegészítést, hogy a bírói gyakorlat viszont – helyesen – a műsor védelmét kiterjeszti a műsorszámra is.⁵⁰

Az adatbázison fennálló kapcsolódó jogi oltalom az audiovizuális médiaszolgáltatás vonatkozásában csak kiegészítő jellegű. Az adatbázison fennálló szerzői jogi oltalomtól független, hogy annak előállítója részesülhet-e kapcsolódó jogi oltalomban, vagyis egy szerzői jog által nem védett adatbázison is lehet kapcsolódó jogi teljesítmény. A kapcsoló jogi védelem feltétele, hogy az adatbázis tartalmának megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése az előállító részéről jelentős ráfordítást igényeljen [84/A. § (5) bekezdés]. Az előzőekből következően a szerzői jogi és a kapcsolódó jogi oltalom párhuzamosan is fennállhat, ha azok feltételei egyidejűleg teljesülnek, miközben gyakorta előfordul, hogy egyes adatbázisok csak gyűjteményes műként, vagy csak kapcsolódó jogi teljesítményként állnak védelem alatt. Az Európai Bíróság eseti döntései, illetve az SZJSZT nyilvánosságra hozott szakvéleményei alapján nem állapítható meg jelentős ráfordítás, ha az adatbázis a szervezet fő tevékenységének melléktermékeként jött létre (ilyen melléktermék például a futballmeccseket rendező szervezet esetében a mérkőzések idejére, helyszínére, eredményére vonatkozó adatsor), de ha ezen túlmutató összefüggések is vannak az adatbázisban, akkor azok vonatkozásában fennállhat a védelem.

⁴⁹ PETRIK Ferenc (szerk.): *A szerzői jog*. Budapest, Közgazdaságtani és Jogi Könyvkiadó, 1990. 104.

⁵⁰ BH2005. 56.